

ності та господарювання : [колективна монографія у двох томах]. – Т. 1 / за ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, Г. Є. Мазнева. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – 425 с.

8. *Хакен Г.* Тайны природы. Синергетика : учение о взаимодействии / Г. Хакен. – Москва-Ижевск : Институт компьютерных исследований, 2003. – 320 с.

9. *Князева Е. Н.* Законы эволюции и самоорганизации сложных систем / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. – М. : Наука, 1994. – 236 с.

10. *Черняев А. Ф.* Золотые размерности естествознания / А. Ф. Черняев. – М. : ПОЛИ-ПРИНТ, 2006. – 40 с.

11. Комплексна оцінка бідності в Україні та регіонах за перше півріччя 2011-2013 рр. Аналітична записка / Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://idss.org.ua/archiv/Bidnist_2013

12. Вероятность попадания случайной величины в заданный интервал / Программа расчета Wolfram|Alpha [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wolframalpha-ru.com/2013/01/blog-post.html>

13. Экономико-математический словарь / [сост. Лопатников Л. И.]. – М. : ВО Наука. – 1993. – 448 с.

14. *Егорова-Гудкова Т. И.* Продовольственная безопасность как инвариант системы экономической безопасности государства / Т. И. Егорова-Гудкова, Н. С. Морозюк, Н. В. Поп // «Инновации в науке» / Сборник статей по материалам XXIII международной заочной научно-практ. конф., 12 августа 2013 г. – Новосибирск : Изд-во «СибАК», 2013. – С. 86-96.

УДК 330.5

К.М. Озданський
кандидат економічних наук, доцент,
декан факультету менеджменту,
Дніпропетровський регіональний інститут
державного управління Національної академії
державного управління при Президенті України

Економічне зростання через призму формування можливостей його забезпечення

У статті досліджено механізм розподілу ВВП на кінцеві споживчі витрати і валове нагромадження впродовж 1990-2012 рр. у контексті формування джерельної бази забезпечення економічного зростання. Виявлено деструктивні аспекти в політиці економічного зростання і обґрунтовано заходи щодо його підтримання в перспективі.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт, розподіл, кінцеві споживчі витрати, валове нагромадження, співвідношення, економічне зростання, деструкції, перспективи.

К.Н. Озданский
кандидат экономических наук, доцент,
декан факультета менеджмента,
Днепропетровский региональный институт
государственного управления Национальной академии
государственного управления при Президенте Украины

Экономический рост сквозь призму формирования возможностей его обеспечения

В статье исследован механизм распределения ВВП на конечные потребительские расходы и валовое накопление в течение 1990-2012 гг. в контексте формирования ис-

точниковой базы обеспечения экономического роста. Выявлены деструктивные аспекты в политике экономического роста и обоснованы меры по его поддержанию в перспективе.

Ключевые слова: валовый внутренний продукт, распределение, конечные потребительские расходы, валовое накопление, соотношение, экономический рост, деструкции, перспективы.

Ohdanskiy Kyrylo
*PhD in Economics, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Management
Dnipropetrovsk Regional Institute
of Public Administration of the National Academy
of Public Administration of the President of Ukraine*

Economic Growth in the Light of the Provision Possibilities Formation

The article investigates the mechanism of GDP distribution by final consumption expenditure. The work deals with the gross capital formation during 1990-2012 years. The analysis is performed in the context of the source base formation for economic growth. The various aspects of the economic growth policy are identified. Author justified the actions with respect to its maintenance in the long term.

Keywords: gross domestic product, distribution, final consumption expenditure, gross capital, the proportion of economic growth, degradation and prospects.

Постановка проблеми

Світовий соціально-економічний розвиток характеризується нестримним прагненням людства до забезпечення безупинного економічного зростання. Сповідування такої точки зору базується на підході, за яким економічне зростання виступає джерелом підвищення добробуту. Основна мета економічного зростання полягає у збільшенні виробництва матеріальних благ, необхідних для задоволення постійно зростаючих потреб суспільства в цілому і кожного з його членів зокрема. Збільшення виробництва матеріальних благ головна, але не єдина складова економічного зростання. Воно неможливе без нагромадження факторів виробництва. Власне через процес нагромадження економічне зростання постає в якості прогресуючої зміни здатності національної економіки до реалізації своїх виробничих можливостей. Для України проблема економічного зростання назріла ще з радянських часів. Однак у тому контексті, якого вимагала соціалізація ринкової економіки, вона постала в принципово іншій площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Основний внесок у вирішення проблеми економічного зростання на національних теренах та в країнах пострадянського табору зробили такі вчені: В. Васильченко [11], О. Динкін [8], В. Ерасов [11], Б. Крижанівський [11], Р. Кучуков [6], М. Маковецький [5], С. Мостевенко [10], С. Мочерний [2], В. Онікієнко [11], С. Панчишин [13], В. Тарасевич [9] та інші. Їхні напрацювання охоплюють питання суті, метрології та механізму регулювання економічного зростання, визначення природи і величини потенціалу забезпечення зростання економіки та впливу рівня його використання на суспільну динаміку.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Попри стійкий інтерес до цієї проблеми, безліч її аспектів залишаються недостатньо висвітленими й потребують подальшого дослідження. Цього вимагають, перш за все, економічні результати майже двадцятичотирирічної ходи до вершин соціальної держави з ринковим механізмом активізації економічної діяльності. За станом на початок 2013 р. валовий внутрішній продукт (ВВП) України не перевищував 69,4 % обсягу 1990 р. [1]. До того ж, до зміни теоретико-методологічних і управлінських підходів із забезпечення економічного зростання примушує перехід до інноваційної моделі суспільного розвитку. В основному йдеться не стільки про створення нової парадигми економічного зростання, скільки про задіяння потенціалу наявних наукових розробок з метою зосередження управлінської практики на всьому спектрі питань проблеми, а не лише окремих, забезпечуючи фрагментарне втручання у виробничі і розподільчі процеси.

Формування цілей статті

Метою статті є встановлення реалій розподілу ВВП, а також загального напрямку зміни показників, що відтворюють характер споживання й нагромадження, механізми генерування співвідношень між ними та порівняння з практикою країн із різним рівнем розвитку щодо підтримання економічної динаміки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Основним показником економічного зростання є ВВП. Тому проблеми економічної динаміки полягають у його формуванні та розподілі. Перш за все, відсоткова частка ВВП у структурі ВСП у період із 1985 по 2012 р. знизилася з 45,1 до 44,6%. Доречним є питання щодо його складових, а саме кінцевого споживання і накопичення, які оконтурюють процеси змін частки ВВП у випуску товарів і послуг.

Кінцеві споживчі витрати (КСВ) на початок 2013 р. становили в структурі ВВП 85,5% проти 76,6% у 1985 р. і 73,7% у 1990 р. [1]. За умови звуження досліджуваного періоду до меж 1990-2012 рр. тенденція зі зміною показника питомої ваги ВН у ВВП набувала більш чітких контурів.

Як правило, для характеристики відносної швидкості зміни рівня ряду динаміки в одиницю часу використовують такий показник як темп зростання. Згідно з рисунком у період 1990–2008 рр. зміни питомої ваги КСВ у ВВП обумовлювалися коливанням навколо її значення 1990 року.

Щодо частки ВН у ВВП, то її зміни можна ідентифікувати зі сплесковим ха-

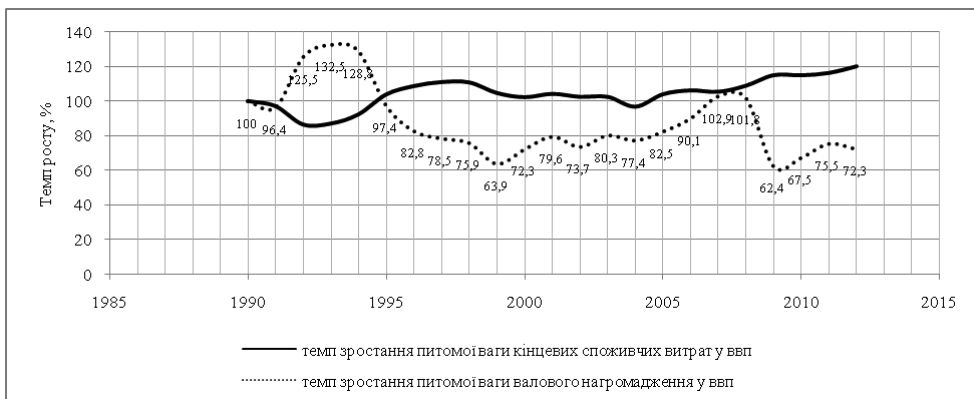

Рис. Темп зростання питомої ваги КСВ та ВН у ВВП України, % до 1990 р.

Джерело: розраховано автором за даними [1]

рактором із наявністю чіткого відтворення підйомів і спадів. Для виявлення загальної тенденції змін по цих показниках нами було застосовано такий інструментальний прийом як аналітичне вирівнювання. Згладжені емпіричні дані описували напрямом змін показників такими рівняннями:

$$\bar{y}(t)_{\text{КСВ}} = 93,23 + 0,918t \quad (1)$$

$$\bar{y}(t)_{\text{ВН}} = 107,53 - 1,642t \quad (2)$$

Коефіцієнти регресії при t у рівняннях (1) та (2) дають змогу стверджувати, що в період з 1990 на 2012 рр. частка КСВ у ВВП щорічно зростала на 0,918 в.п, а питома вага ВН у ВВП – зменшувалася на 1,642 в.п.

При осмисленні вектора цих змін потрібно врахувати те, що механізми їхнього генерування не лише не виключають, а навпаки, передбачають можливість корекції державними інституціями траєкторії розвитку. І принципово значущим є те, щоб таке втручання здійснювалося на засадах досягнення оптимальної достатності за рівнем того й іншого показника.

Попри розмаїття наукових праць у царині оптимізації зокрема питоюї ваги ВН його нижньою межею є норма у 20%, а раціональною за досвідом США та інших розвинених держав світу – 25-26% [2, с. 349]. За станом на кінець 2009 р. валове нагромадження у ВВП Німеччини не перевищувало 17,0%, Італії – 18,9%, Великої Британії – 14,6%, Франції – 20,6%, Росії – 18,5%, Швеції – 17,4%, Польщі – 22,2%, США – 17,7%, Японії – 24,1% [3, с. 86, 87; 4, с. 72]. Принаймі принципової різниці між складеним на теренах України рівнем ВН і виокремленим у різних країнах соціальної орієнтації не віднайти.

В економічній літературі виділяють, окрім раціональної, ще й мінімальну та оптимально можливу норму нагромадження. Оптимальна норма нагромадження коливається в межах вищеназваних, а саме від 4 до 32% [5, с. 57]. Такий досить розширений діапазон у пропонованих до практичного використання нормах нагромадження засвідчує те, що навряд чи існує досконалий і незалежний від суб'єктивних поривів механізм визначення рівня цього показника для конкретного періоду часу. Ми вважаємо, що раціональні норми нагромадження у відповідний циклічний період розвитку для кожної окремо взятої країни повинні бути різними.

Зокрема, у 1931 р. в період індустріалізації в СРСР норма нагромадження була доведена до 33-35% [6, с. 6]. У повоєнний період вона наближалася до 40% і навіть перевищувала цей рівень [7, с. 351].

За станом на початок 2009 р. питома вага валового нагромадження у Китаї перевищувала 43,5% [3, с. 87]. У так званих країнах-експортерах промислових виробів з країн, що розвиваються (Китай, Індія), норма нагромадження в останні роки ХХ ст. становила не менше 30,0%, а з переходом у третє тисячоліття підвищилася до 40,0% [8, с. 69]. Цей стрибок, на наш погляд, засвідчує зорієнтованість на інтенсивне нарощування і оновлення виробничого апарату цих країн. До того ж така інформація як жодні інші дані пояснює високі та довготривалі темпи економічного зростання. Згідно з офіційними даними в Китаї впродовж 2002-2009 рр. середньорічні темпи приросту ВВП становили 9,5% [3, с. 81].

Ми не схильні наполягати на досягненні цих підвищених удвічі порівняно з українськими стандартами норм валового нагромадження. Однак за результатами досліджень відомо, що при нормі нагромадження на рівні 15-20% «...інвестиційний процес, а відповідно й економічне зростання в цілому забезпечується за рахунок припливу ресурсів зовні» [8, с. 70].

Згідно з практикою країн із різним рівнем розвитку слідує факт існування

в кожній із них певної здатності до наслідування механізмів, які дають змогу запам'ятовувати і в конкретні проміжки часу розпізнавати прийнятні співвідношення між ВН і КСВ з наданням переваги тому чи іншому складнику. Така постановка питання звичайно є дискусійною. Просте перекидання ресурсів з фонду споживання до фонду нагромадження і навпаки лише посилять суперечність між розширеним відтворенням і споживання населення.

Розглядаючи під цим кутом зору проблему економічного зростання в Україні, слід підвести ризику під ракурсом формування співвідношення між ВН і КСВ. У час становлення незалежної України український учений В. Тарасевич наголошував, що «...імперативом є перехід до нового, переважно соціально-інтенсивного типу відтворення» [9, с. 75]. Його змістом він убачав «...забезпечення гармонізованих глибоких зсувів у соціальній спрямованості та інтенсифікації відтворювального процесу...» [9, с. 75, 76]. Однак реалії є такими, що досі так і не вироблено єдиної думки відносно оптимального співвідношення між споживанням і нагромадженням. За результатами змін, які мали місце у споживанні та виробничому й невиробничому нагромадженні, безпідставно стверджувати про формування в Україні у 1990-2012 рр. економіки, яка не спрямована на задоволення потреб та інтересів населення і водночас не передбачає розширеного відтворення. До такої констатації схилиють реалії, за якими станом на початок 2013 р. співвідношення між споживанням і нагромадженням у структурі ВВП становило 88,3 : 19,8 при оптимальному 75 : 25 [10, с. 591]. Є всі підстави норму нагромадження в Україні підняти на 5-6,5 в.п.

З метою більш точного уявлення щодо характеру зв'язку між темпами змін параметрів кінцевого використання ВВП і темпами його зростання нами кількісно досліджено ці явища. У контексті такої концепції нами була прийнята до моделювання та статистика щодо темпів зростання ВВП залежно від темпів росту КСВ, ВН і ВН основного капіталу, яка сформулася у відповідних роках. Кореляційні рівняння зв'язку між ними мають вигляд:

$$\bar{y}(t)_{\text{внн (КСВ)}} = 69,051 + 0,456x \quad (3)$$

$$\bar{y}(t)_{\text{внн (ВН)}} = 89,835 + 0,302x \quad (4)$$

$$\bar{y}(t)_{\text{внн (ВНюК)}} = 85,963 + 0,362x \quad (5)$$

За статистичними параметрами рівнянь (3)-(5) на національних теренах упродовж 1990-2012 рр. реалізовувалася політика, за якою кожен відсоток зростання КСВ забезпечував приріст ВВП на 0,456%, відсоток зростання ВН – на 0,302% і відсоток зростання ВН основного капіталу – на 0,362%. Ці висновки є досить важливими в методологічному відношенні. З них слідує не стільки розкриття напрямів використання ВВП як доходу й забезпечення через них його зростання, скільки осмислення логіки економічної динаміки, усвідомлення принципів державної політики щодо джерел формування доходів, а відповідно й підтримання економічного зростання. Це водночас є тлумаченням можливих перспектив.

Спираючись на подані узагальнення, можна з достатньою ймовірністю стверджувати про домінування в політиці розподілу отриманого доходу споживацької ідеології, хоча споживання як процес задоволення потреб є змістом економічної діяльності людини. Ми живемо у світі динамічних процесів, і природно, що суспільний прогрес викликає до життя нові потреби або так звані інноваційні способи задоволення знаних і сформованих потреб. Можливо, це прозвучить парадоксально, але зростання потреб не має історичних меж і неможливо на них

встановити граничну межу, натомість завжди існує об'єктивний ліміт ступеня і способу їх задоволення. Зрештою саме виробнича здатність визначає споживання, його якісні та кількісні характеристики.

Сприйняття «нової ринкової економіки» як стійкого джерела зростання добробуту переважної частини населення перетворилося на детермінанту схильності до зазіхань на дохід, що виходить за межі раціонального, а то й розумного у споживанні. В особливій мірі останнє разом із формулою «market discounts everything» призвело до розриву платоспроможного попиту і пропозиції.

Знову ж таки можна очікувати заперечення, що сплеск споживання рівноцінний інвестуванню, оскільки виступає стимулом до нарощування виробництва та зростання зайнятості. Але ж інвестуванню зарубіжного товаровиробника, оскільки підвищеним попитом користувалися у виокремлений період саме імпортні товари. Виокремлена ситуація зі споживанням в силу його протинаправлених змін щодо обсягів ВН означає не що інше як зниження останнього. Обсяг валового нагромадження основного капіталу за станом на кінець 2012 р. становив лише 24,8% рівня 1990 року.

Такий обсяг не можна вважати достатнім для інноваційного забезпечення економічного зростання. Якщо звернутися до статистики потреб минулого, то за свідченнями фахівців у 1990 р. тільки машинобудівний комплекс промисловості потребував на цілі простого і розширеного відтворення основних виробничих фондів близько 45,6 млрд. дол. 11, с. 32]. Це пояснювалося тим, що лише 20,0% машин і устаткування галузі відповідало світовому технологічному рівню, 54,0% – потребувало докорінної модернізації, а 25,0% – негайної заміни [12, с. 15].

Відомо, що «...країни, які споживають вищий відсоток своїх доходів, а інвестують менший, розвиваються повільніше» [13, с. 98]. Доречно зробити посилення на досвід Китаю, дотримання яким частки нагромадження удвічі більшою порівняно з Україною дало змогу впродовж 1990-2000 рр. збільшити у 2,6 раза загальний обсяг ВВП, а в період з 2000 по 2008 рр. – ще на 218% при індексіві споживчих цін у 120% [8, с. 15].

Висновки

Можна впевнено стверджувати, що економіка України стагує саме через відсутність інвестиційних вкладень і притоку інвестиційних ресурсів ззовні. З переходом у систему координат XXI ст. для забезпечення зростання ВВП необхідно здійснити максимально можливий приріст ВН у цілому та ВН основного капіталу і стабілізувати або дещо знизити на певний час КСВ. При цьому країна, націлена на інноваційне забезпечення економічного зростання, потребуватиме не тільки запозичених, а й власних інноваційно-інвестиційних ресурсів.

Література

1. Державна служба статистики України [сайт] : статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
2. Мочерний С. В. Економічна теорія : навч. посібник / С. В. Мочерний. – К. : ВЦ «Академія», 1999. – 592 с.
3. Россия и страны мира. 2010 : Статистический сборник / Росстат. – М. : ИИЦ «Статистика России», 2010. – 372 с.
4. Россия и страны-члены Европейского Союза. 2011 : Статистический сборник / Росстат. – М. : ИИЦ «Статистика России», 2011. – 268 с.
5. Инвестиции как ключевой фактор экономического роста / М. Ю. Маковецкий // Финансы и кредит. – 2007. – № 4 (244). – С. 55-62.
6. Кучуков Р. Государственный сектор как локомотив модернизации / Р. Кучуков // Экономист. – 2010. – № 9. – С. 3-14.

7. История Второй мировой войны 1939-1945 гг. В 12 томах – Т. VIII : Крушение оборонительной стратегии фашистского блока / Глав. ред. ком. : ...А. А. Гречко (председатель) и др. – М. : Воениздат, 1977. – 536 с.

8. Мировая экономика : прогноз до 2020 года / Под ред. А. А. Дынкина ; ИМЭМО РАН. – М. : Магистр, 2008. – 429 с.

9. Тарасевич В. Н. Эффективность общественного производства : сущность и механизм роста / В. Н. Тарасевич. – К. : Вища шк., 1991. – 191 с.

10. Мостевенко С. Норма нагромадження / С. Мостевенко // Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 2 / Редкол. : ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2001. – 848 с.

11. Конверсия, рынок, труд : монография / В. С. Васильченко, В. В. Ерасов, Б. Н. Крыжановский, В. В. Оникенко. – К. : НЦ ЗРТ, 1994. – 206 с.

12. Кризис экономики и механизм выхода из него // Экономика и жизнь. – 1992. – № 32. – 28 с.

13. Панчишин С. Макроекономіка : Навч. посіб. / С. Панчишин. – К. : Либідь, 2001. – 616 с.

УДК 338.439

І.І. Румик
кандидат економічних наук,
кафедра фінансів, обліку та аудиту,
Університет економіки та права «КРОК»

Системний підхід до забезпечення продовольчої безпеки

У статті здійснено теоретичний аналіз сутності системи продовольчої безпеки на основі системного підходу. Обґрунтовано практичні напрями вдосконалення системи продовольчої безпеки з використанням комплексного аналізу взаємодії її міжсистемних елементів.

Ключові слова: система, системний підхід, комплексний аналіз, модель, продовольче забезпечення, система продовольчої безпеки.

И.И. Румык
кандидат экономических наук,
кафедра финансов, учета и аудита,
Университет экономики и права «КРОК»

Системный подход к обеспечению продовольственной безопасности

В статье проведен теоретический анализ сущности системы продовольственной безопасности на основании системного подхода. Обоснованы практические пути усовершенствования системы продовольственной безопасности с использованием комплексного анализа взаимодействия ее межсистемных элементов.

Ключевые слова: система, системный подход, комплексный анализ, модель, продовольственное обеспечение, система продовольственной безопасности.